

RYHMÄNOHJAAJAN ROOLI OPISKELIJAN OPINTOJEN TUKEMISESSA

Susanna Backman

Ammatillisen opettajankoulutuksen
kehittämishanke
Joulukuu 2013
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Tampereen ammattikorkeakoulu

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU

Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

BACKMAN, SUSANNA:
Ryhmänohjaajan rooli opiskelijan opintojen tukemisessa

Opettajankoulutuksen kehittämishanke 29 sivua
Joulukuu 2013

Kehittämishankkeen taustalla oli ensimmäinen kokemukseni toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa ryhmänohjaajana toimimisesta.

Nykypäivänä ryhmänohjaajan työ on haasteita täynnä. Työn sisältämien vastuiden kirjo on laaja, ja suoritettavien tehtävien määrä suuri. Ohjaukseen varattu resurssi ei useimmiten riitä aidosti opiskelijaa palvelevan ohjaustoiminnan toteuttamiseen.

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli tarjota käytännönläheisiä ohjeita sekä uusia näkemyksiä ammatillisen koulutuksen nuorisoasteella toimivalle uudelle ryhmänohjaajalle. Toimintaohjeissa keskityttiin opiskelijan opintoihin sitouttamisen kannalta olennaisimpiin. Painopiste oli opintojen alkuvaiheen ohjauksessa.

Aihetta kuvattiin pääasiallisesti omaa ryhmänohjaustyöstä hankkimaani kokemusta hyödyntäen. Lisäksi käytettiin kirjallisia lähteitä sekä asiantuntijahaastatteluita.

Hankkeen toteuttaminen vahvisti näkemystäni ryhmänohjaajan työn merkityksestä. Ryhmänohjaaja on opiskelijan tärkein tuki hänen opiskelullisessa arjessaan. Ryhmänohjaaja voi omalla toiminnallaan merkittävästi edistää opiskelijan opinnoista suoriutumista ja tutkintoon valmistumista.

Asiasanat: ryhmänohjaus, ryhmänohjaaja, ammatillinen koulutus

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	TOIMINTA OPINTOJEN ALOITUSVAIHEESSA.....	6
2.1	Ryhmän kohtaaminen.....	6
2.2	Ryhmäyttäminen	7
2.3	Opintoihin perehdyttäminen.....	8
2.4	Pelisäännöt	9
2.4.1	Läsnäolovelvollisuus	10
2.4.2	Opiskelijan vastuu	10
2.4.3	Ohjaajan rooli opiskelijaan nähden	11
3	TYÖVÄLINEINÄ HOPS JA HOJKS	13
4	TOIMINTA OPINTOJEN EDETESSÄ.....	16
4.1	Tiedottaminen.....	16
4.2	Poissaolojen seuranta	17
4.3	Ohjauskeskustelu.....	18
4.4	Opintosuoritusten seuranta.....	19
4.5	Yhteistyö opiskelijahuollon kanssa	20
5	TOIMINTA OPINTOJEN LOPPUVAIHEESSA	23
6	RYHMÄNOHJAAJA OPETTAJUUDEN MUUTOKSESSA	25
	LÄHTEET	27

1 JOHDANTO

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa työskentelevä ryhmänohjaaja kohtaa työssään suuria haasteita. Opiskelijat tarvitsevat monenlaista tukea yhä enenevässä määrin saadakseen opintonsa päätökseen. Opintoihin sitoudutaan huonosti ja opintojen keskeyttäminen on myös valtakunnallisesti huolestuttavaa. Nuoret syrjäytyvät ja jäävät yhteiskunnan ulkopuolelle. Erityisvaikeuksia omaavilla on riski joutua moniongelmaisuuksien noidankehälle. (Oksman, R. 2013, 1.)

Ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on ammatillisten valmiuksien saavuttamisen lisäksi tukea opiskelijoiden kehitystä hyviksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/630 5§). Terve amis! -selvityksessä (Mikkonen & Tynkkynen 2010, 29) todetaan: ”Ammattioppilaitoksissa voisi ajatella entistä enemmän myös sitä, minkälaisia ihmisiä se tuottaa.”

Ryhmänohjaajien työhön kohdistuu voimakkaita muutospaineita. Perustehtävistä, kuten tiedottamisesta ja opintojen seurannasta huolehtiminen ei riitä. Ammattiin valmentaminenkaan ei yksin riitä. Ryhmänohjaajan tehtäviin on tullut mukaan elämisen taitojen ohjaaminen aiempaa vahvemmin. Ryhmänohjaajan rooli opiskelijan arjessa on moniulotteinen. Hän toimii opiskelujen ohjaajana, opettajana, kasvattajana, työelämävalmentajana ja opiskelijan henkilökohtaisena tukijana.

Tredun Liiketalouden ja kulttuurin koulutusalaohjaaja Sari Simontaipaleen mukaan ryhmänohjaajan rooli on keskeinen opiskelijan tulevaisuuden kannalta.

Ryhmänohjaajan työnkuva on viime vuosien aikana merkittävästi muuttunut. Ryhmänohjaajan rooli on keskeinen opiskelijan tulevaisuuden kannalta. Ryhmänohjaajan työn tärkeimpiä arvoja ovat avoimuus, vastuullisuus, yhteisöllisyys ja kehittävyys. Toiminnan tulee olla opiskelijälähtöistä ja adaptiivista. Jokaisen opiskelijan mahdollisuus yksilölliseen opiskelupolkuun on huomioitava. (Simontaival, S. koulutusalaohjaaja. Haastattelu 7.11.2013.)

Ryhmänohjaajan työ on haasteellista, mutta samalla hyvin palkitsevaa. Ryhmänohjaajalla on mahdollisuus edistää opiskelijan opintoihin kiinnittymistä ja opinnoista suoriutumista. Innostuksen vaaliminen on tärkeää, jotta opiskelija etenee motivoituneesti kohti

tavoitetta. Välittäminen ja sitoutuminen näkyvät aitona kiinnostuksena opiskelijaan. Työssä onnistumisen paras mittari on ohjattavan opiskelijan onnistuminen.

Ryhmänohjaajan työhön sisältyy suuri määrä erilaisia tehtäviä. On osattava keskittyä opiskelijan auttamisen kannalta olennaisimpiin. Toiminnan keskiössä on aina opiskelija, ei ryhmänohjaaja itse. Jokainen opiskelija tarvitsee ja ansaitsee tukihenkilön, joka sitoutuu toimimaan hänen hyväkseen täydestä sydämestään.

2 TOIMINTA OPINTOJEN ALOITUSVAIHEESSA

Ensimmäisten opiskelupäivien ja viikkojen aikana ohjaaja rakentaa ryhmän kanssa pohjan tulevalle yhteistyölle. Toimivan yhteistyömallin muodostamiseen kuluu aikaa, jota ei tunnu olevan riittävästi. Ryhmänohjaaja huolehtii lukuisista yleisistä opintojen aloitukseen liittyvistä toiminnoista ja todennäköisesti käyttää useita tunteja asioista tiedottamiseen. Tiedotettavaa on niin paljon, että päivä loppuu helposti kesken. Olennaista on ryhmän opiskelijoiden kohtaaminen rauhallisesti ja kiirehtimättä. Opiskelujen ensivaiheen ohjauksen merkitys on kokonaisuuden kannalta ratkaiseva. Ryhmän kohtaamiseen sisältyy suuria mahdollisuuksia.

2.1 Ryhmän kohtaaminen

Luottamuksen rakentuminen ohjattaviin opiskelijoihin alkaa ensimmäisestä kohtaamisesta.

Luottamus syntyy ihmisten välisen kanssakäymisen, yhteistyön ja vuorovaikutuksen yhteisvaikutuksena. Kukaan ei voi ostaa eikä lainata luottamusta itselleen. Luottamus on ansaittava tai lunastettava omalla käyttäytymisellään. Luottamus on se tekijä, joka sitoo ihmisiä yhteen, laittaa ihmiset liikkeelle ja saa heidät ponnistelemaan yhdessä. (www.sitomo.fi)

Toimivassa työyhteisössä luottamus rakentuu rehelliselle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Ryhmänohjaajan kohdatessa ryhmän ensimmäistä kertaa, hänen kannattaa pohtia, minkälaisena ihmisenä ja yhteistyökumppanina hän toivoo opiskelijoiden hänet näkevän. Ensivaikutelmalla on tunnetusti suuri merkitys. Toiminnasta välittyy joko tiedostetusti tai tiedostamattomasti arvot ja elämänasenne. Ryhmänohjaaja on omanlaisensa persoona, mikä myös heijastuu käytöksessä ja olemuksessa. Opettajan parhainkaan tietotaito ei yksin riitä, sillä opettajan tärkein työväline on kuitenkin hänen persoonansa. Opettajan tulisi siis oman persoonallisuutensa avulla luoda sellainen malli, jonka avulla opiskelijat tiedostavat arvojen merkityksen. (Husu & Jyrhämä 2006, 73-74.)

Opiskelijat ovat tarkkanäköisiä. He odottavat ohjaajalta aitoutta, vilpittömyyttä, rehellisyyttä ja teeskentelemättömyyttä. Parasta on olla oma itsensä. Tärkeää on osoittaa opiskelijalle sanoin ja teoin, että on halukas laittamaan itsensä likoon ja valmis toimimaan aidosti hänen hyväkseen.

2.2 Ryhmyttäminen

Ryhmänohjaaja huolehtii uuden opiskelijan sitouttamisesta omaan opiskeluryhmään. Tavoitteena on saada opiskelija heti alusta lähtien tuntemaan kuuluvansa kiinteästi opiskeluyhteisöön. Opiskelija kokee, että hänellä on tärkeä ja merkityksellinen rooli kannustavan opiskeluilmapiirin ja hyvän ryhmähengen luomisessa. On erittäin tärkeää, että opiskelijan ensimmäisten opiskelupäivien- ja viikkojen kokemukset omasta opiskeluyhteisöstään ovat positiivisia. Nämä kokemukset ja tuntemukset luovat tärkeän perustan koko opintojen menestykselle eteenemiselle.

Alkuvaiheen ryhmyttäminen on tärkeä vaihe, koska uusien opiskelijoiden vastaanoton tehostamisen ja opiskeluun sitouttamisen on todettu ehkäisevän varhaista keskeyttämistä ammatillisessa koulutuksessa. Onnistuneen ryhmytyksen kautta opiskelija saa kokemusta siitä millaisia taitoja häneltä vaaditaan yhdessä työskentelemiseen, ryhmässä toimimiseen, vuorovaikutukseen, ongelman ratkaisuun, tavoitteiden saavuttamiseen sekä itsensä ilmaisemiseen. (Lähteenmäki 2007, 4.)

Ryhmyttämisellä vahvistetaan myös opiskelijan tunnetta turvalliseen ryhmään kuulumisesta. Opiskelija, joka tuntee kuuluvansa turvalliseen ryhmään, pärjää ja viihtyy koulussa, pystyy olemaan oma itsensä ja on näin ollen selviytymiskykyinen ja tyytyväinen. Opiskelut etenevät ja koulussa käyminen on säännöllistä. Opiskelija, joka tuntee kuuluvansa ryhmään, osaa ja uskaltaa ongelmatapauksissa hakea tukea myös ryhmästä.

Milloin on tehokasta ryhmyttää? Ryhmyttäminen onnistuu parhaiten ryhmän ollessa koolla ensimmäisten päivien ja viikkojen aikana, ennen kuin ryhmän kesken ehtii muodostumaan vahvoja rooleja tai klikkejä. Jokaisella nuorella on ryhmyttämisen kautta tasavertainen mahdollisuus määritellä oma paikkansa ryhmässä ja samanaikaisesti myös päästä eroon häneen aiemmissa opinnoissaan mahdollisesti liitetystä roolista. Ryhmytys on tärkeä menetelmä ryhmän jokaisen opiskelijan sitouttamisessa kouluun ja omaan opiskeluyhteisöön. Ryhmänohjaajana toimivan opettajan on tärkeä ymmärtää oma roolinsa positiivisen ryhmyttämiskokemuksen mahdollistajana.

Ryhmyttämiseen kannattaa varata riittävästi aikaa ja suunnitella ryhmyttämiseen käytettävät harjoitukset ennalta. Onnistunut ryhmytymisprosessi on sekä ohjaavalle opettajalle että opintoryhmälle palkitseva kokemus. Opettaja oppii tuntemaan ohjaamansa opiskelijat paremmin ja saa mahdollisuuden havainnoida opiskelijoiden toimintaa sekä yksilöinä että osana ryhmää. Kukin opiskelija löytää oman roolinsa ryhmän osana ja saa

mahdollisuuden vuorovaikutukseen kaikkien ryhmän opiskelijoiden kanssa. Ryhmän muodostumisen vaiheiden edetessä ryhmä hitsautuu yhteen kiinteäksi, tuotteliaaksi opiskeluyhteisöksi, jossa ryhmän jokaisella jäsenellä on tasapuolinen mahdollisuus vaikuttaa ja tulla kuulluksi. (Tredu. 2013. Ryhmänohjaajan kansio.)

Ryhmäytämisen jatkuminen suunnitelmallisesti on tarpeen myös opintojen edetessä. Ryhmäyttäminen voi jatkua lukuvuoden aikana ryhmänohjaajan tunneilla sopivin väliajoin, ja esimerkiksi ryhmän kesken järjestettävien yhteisten ryhmäyttämispäivien aikana oppilaitoksen ulkopuolella. Tärkeintä on, että ryhmän keskinäistä dynamiikkaa vahvistetaan säännöllisesti vaihtelevien, vuorovaikutukseen kannustavien harjoitteiden kautta.

Opintojen myöhemmässä vaiheessa ryhmäyttämisharjoituksissa voidaan keskittyä, alkuvaiheen tutustumisen ja turvallisen ilmapiirin luomisen jälkeen, ongelmanratkaisutaitojen, vuorovaikutustaitojen ja yhteistoiminnan kehittämiseen (Lähteenmäki 2007, 4). Ryhmäytämisestä voi olla hyötyä myös esim. uuden/ uusien opiskelijoiden tullessa ryhmään tai ryhmän keskinäisessä toiminnassa ilmenneiden ongelmien purkamiseksi. Ryhmäytys on jatkuva prosessi, joka elää koko opintojen ajan. (Ryhmänohjaajan kansio. Tredu. 2013.)

2.3 Opintoihin perehdyttäminen

Tärkeä osa opiskelijan opintoihin sitouttamista on perehdyttäminen alan opintoihin ja tutkinnon rakenteeseen. Opiskelijalle tulee heti opintojen alussa muodostua selkeä näkemys opinnoistaan: missä, mitä ja miten hän opiskelee. Ryhmänohjaaja kohtaa usein tilanteita, joissa opiskelija tuo esiin tietämättömyytensä opintojen sisällöstä ja tutkinnon rakenteesta. Ammatillisten opintojen keskeiset termit kuten tutkinnon osa, opintojakso, työssäoppiminen ja ammattiosaamisen näyttö voivat olla opiskelijalle vieraita. Opiskelijan on vaikea ottaa vastuuta opinnoistaan, jos hänellä ei ole kokonaiskuvaa opintojen edellytyksistä ja keskeisistä opiskeluun liittyvistä käsitteistä. Ei voi osata opiskella, jos ei ymmärrä, mitä opiskelee. Ei voi oppia ottamaan vastuuta, jos opinnoissa etenemisen edellytykset jäävät epäselviksi.

Opintojen alussa ohjaajan on hyvä käydä opiskelijan kanssa läpi keskeisiä opiskeluun liittyviä termejä ja sekä opintojen rakennetta opinto-oppaan ja ammatillista koulutusta koskevien lakien ja muiden opiskelujen rakennetta selvittävien dokumenttien pohjalta.

Koulutusalaan perehdyttäminen edesauttaa opiskelijan mahdollisuutta arvioida yhteis- haussa tekemäänsä koulutusvalintaa. Ryhmänohjaaja on koulutusalan asiantuntija, ja hänellä on tarvittava tieto alan ammattiosaamisen vaatimuksista sekä toimialan kehitys- näkymistä. Näiden tietojen välittäminen opiskelijalle on ensiarvoisen tärkeää. Opiskeli- jalle tärkeää tunne on siitä, että kuuluu tietylle ammattialalle. Opettajan pitää korostaa sitä, miten hyvän ammattialan valinnan opiskelija on tehnyt ja että ammatistaan on olta- va ylpeä. (Piha & Pynnönen 2007, 18.)

Mitä enemmän opiskelija saa kuulla koulutusalan ja toimialan luonteesta heti opintojen alussa, sitä helpompi hänen on pohtia mahdollisuuttaan sitoutua täysipainoisesti kysei- siin opintoihin.

Opiskelijan opintoihin sitouttamisessa on tärkeää, että tutkinnon suorittamiseen ja päi- vittäiseen opiskeluun liittyvät mahdollisuudet ja velvollisuudet tuodaan riittävän selke- ästi esille heti opintojen alkuvaiheessa. Ryhmänohjaajan kannattaa varata riittävästi ai- kaa näiden asioiden läpikäymiseen. Erityisesti opiskeluun liittyvien yleisten toimintaoh- jeiden käsittely voi ehkäistä luvattomia poissaoloja ja näin ollen edistää opiskelijan opintojen etenemistä.

2.4 Pelisäännöt

Ammatillisessa koulutuksessa tavoitteena on kehittää opiskelijan kykyä oma- aloitteiseen, aktiiviseen ja lopulta itseohjautuvaan toimintaan. Oppilaitoksen toiminta- kulttuurin tulisi pohjautua ajankohtaisiin työelämän arvoihin ja odotuksiin. Ideaalitapa- uksessa koulu näyttäytyy opiskelijalle työyhteisönä, jossa jokaisella opiskelijalla on sopimuksen mukainen ”työsuhde”. Opiskelija sitoutetaan opintojen alusta lähtien toi- mimaan työelämämallin mukaisesti.

Perusopetuksen juuri suorittaneella nuorella ei voi olla tarkkaa käsitystä ammatillisten opintojen vaatimuksista. Opiskelija saattaa kokea, että kun pakollinen peruskoulu on käyty, voi ”relata” ammatillisen koulutuksen mukanaan tuoman uudenlaisen vapauden myötä. Koulupäivien rakenne ja sisältö tuntuvat vapaammilta. Opintojen suorittamiseen

liittyy kuitenkin velvoitteita, joihin opiskelijan täytyy sitoutua. Kyse on pelisäännöistä, sekä yksilön että ryhmän osalta. Läsnaolovelvollisuus opetustilanteessa on yksi merkittävä velvoite.

2.4.1 Läsnaolovelvollisuus

Opetussuunnitelmaperusteisesti ammatillista perustutkintoa opiskelevilla opiskelijoilla on läsnaolovelvollisuus opetustilanteessa. Lakiin ammatillisesta koulutuksesta on kirjattu opiskelijan velvollisuus osallistua opetukseen: ”opiskelijan tulee osallistua opetukseen, jollei hänelle ole myönnetty siitä vapautusta.”

Tampereen Ammattiopiston opiskelijan oppaassa 2012-2013 kuvataan opetukseen osallistumisen velvollisuus : kun opiskelija on vastaanottanut opiskelupaikan, hänen velvollisuutenaan on osallistua säännöllisesti koulutukseen. Säännöllinen ja aktiivinen mukanaolo opetustilanteessa on menestyksellisen opiskelun perusedellytys. Poissaolot vaarantavat opiskelutavoitteiden saavuttamisen ja vaikuttavat arviointiin. Poissaolo on aiheellista sairauden tai ryhmänohjaajan antaman luvan perusteella. Vastuu oppimistuloksista on opiskelijalla itsellään.

2.4.2 Opiskelijan vastuu

Ryhmänohjaajan työssä haasteena on saada opiskelija ymmärtämään vastuu omista opinnoistaan.

”Nuori, peruskoulusta päässyt poika, jolla ei elämäkokemusta, autot ja tytöt mielessä, ei mielikuvaa tulevaisuudesta eikä tee muistiinpanoja...”

”Monen nuoren on vaikea ottaa vastuuta opiskeluistaan, he eivät sitoudu opiskeluun”.

”Opiskelija elää tässä ja nyt. Kolmen vuoden päästä hämöttävä tutkinto on liian kaukana. Tavoitteet opetuksessa on jatkuvasti tuotava lähelle eli mitä tehdään tunnin päästä, tänään, enintään kuukauden päästä”.

(Piha, L. & Pynnönen, P. 2007, 16.)

Arjen keskeisiä kasvatusongelmia sekä kotona että koulussa on, miten motivoida opiskelija, jota koulunkäynti ei vaikuta kiinnostavan. Kyse ei aina ole siitä, että opiskelija ei halua opiskella. Ongelmana voi olla esimerkiksi se, että hän ei osaa opiskella. Häneltä ei puutu älykkyyttä vaan opiskelun tekniikoita. (Alatupa, Karppinen, Keltikangas-Järvinen & Savioja 2007, 37.) Nuorilla on oman aikansa elämäntapa. Heillä voi olla oppimisvaikeuksia eikä se silti tee heistä epäkelpoja. Useimmiten nuoret tarvitsevat aikaa, turvallisuutta ja välittämistä. Yksikään opiskelija ei ole menetetty tai ilman toivoa. Jonkun pitäisi kyetä havaitsemaan vahvuudet silloin kun niitä on ja jokaisella sellaisia lienee jokin. (Helander 2005, 26-27.)

Ryhmänohjaajan tulisi ohjata opiskelijaa itseohjautuvuuteen niin, että opiskelija kokee opinnoista vastuun kantamisen merkitykselliseksi ja mielekkääksi. Opiskelijaa kannattaa rohkaista arvioimaan opiskeluaan säännöllisin väliajoin. Mitä osaamista on jo hankittu? Millä osaamisalueilla tarvitaan lisää harjoitusta? Miltä ammatillinen osaamisprofiili näyttää?

Ryhmänohjaajan tehtävänä on kannustaa ja auttaa opiskelijaa saavuttamaan tavoitteet. Lopullinen vastuu oppimistuloksista on opiskelijalla itsellään. Opiskelija, joka haluaa ja kykenee ottamaan vastuun omasta toiminnastaan, oppii tärkeitä taitoja tulevaisuuden työelämässä toimimista varten.

2.4.3 Ohjaajan rooli opiskelijaan nähden

Mikä ryhmänohjaajan asema on opiskelijaan nähden? Molemminpuolinen kunnioitus sekä se, että ohjaaja ja opiskelija tiedostavat toistensa roolit ja tehtävät edesauttaa toimivan opiskelija-ohjaaja suhteen muodostumista. Ryhmänohjaajan haasteena on saada aikaan yhteistyömalli, joka toimii opiskelijan eduksi, mutta ei unohda ohjaajan auktoriteetin merkitystä. Nuorelle opiskelijalle auktoriteetin hyväksyminen voi olla haastavaa. Toisaalta, auktoriteetin tunnistamisen puutteellisuus johtaa poikkeuksesta ongelmiin esim. opituntien työrauhan toteutumisessa.

Opetus on vuorovaikutusta, jossa opettajakin oppii. Opettajan ja opiskelijan suhde ei kuitenkaan ole täysin symmetrinen vuorovaikutussuhde, koska opettaja/kasvattaja on ikänsä, kokemuksensa ja koulutuksensa vuoksi ensisijaisesti vastuullinen siitä, mitä opetustilanteessa tapahtuu. (Uusikylä 2003,131.)

Ryhmänohjaajan kannattaa pohtia suhdettaan opiskelijoihin. Kunnioittavatko opiskelijat häntä? Kuuntelevatko he häntä? Täytyykö hänen jatkuvasti huomauttaa metelöinnistä ja häiritsevästä käyttäytymisestä oppitunnin aikana? Mikäli ryhmänohjaaja kokee, että hän ei hallitse ryhmäänsä eikä saa heitä kuuntelemaan, jotakin on vialla. Ryhmänohjaajan pitäisi pystyä ohjaamaan ryhmää niin, että hänen toiminnalleen asettamansa tavoitteet toteutuvat.

Auktoriteetin kulmakiviä ovat osaaminen, empatia, jämäkkyys ja johdonmukaisuus. Opiskelija arvostaa ohjaajan osaamista alansa asiantuntijana. Empatia ilmenee ohjaajan kykynä eläytyä myötätuntoisesti tilanteissa, joissa hän joutuu käyttämään valtaa suhteessa opiskelijaan. Jämäkkyys tarkoittaa sitä, että ohjaaja uskaltaa ottaa vastuun, kun tilanne sitä vaatii. Ilman empatiaa jämäkkyys muuttuu mielivallaksi. Rajojen asettamisessa täytyy muistaa olla johdonmukainen. Takavuosien yhtiöautoritaariseen hallintaan ei ole paluuta. Todellinen auktoriteetti ansaitaan. Se on pysyvää ja antaa opiskelijalle mallin siitä, miten järkevä ja voimakas aikuinen käyttäytyy. (Nevalainen & Nieminen 2010, 51- 52)

3 TYÖVÄLINEINÄ HOPS JA HOJKS

Ensimmäistä kertaa ryhmänohjaajana toimiva opettaja kohtaa työssään käsitteitä, jotka eivät ehkä ole hänelle ennestään tuttuja. Yksi tällainen käsite on HOPS, eli henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Mitä HOPS oikeastaan tarkoittaa ja millainen työkalu HOPS on opiskelijalle sekä häntä ohjaavalle opettajalle?

Laissa ammatillisesta koulutuksesta on säädetty opiskelijan mahdollisuudesta yksilöllisiin opintojen valintoihin ja asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta opinnoista tiedottamisesta ja opinto-ohjauksesta ja osaamisen tunnustamisesta. Jotta opiskelijan yksilöllinen valinnaisuus toteutuu, koulutuksen järjestäjän tulee laatia opiskelijan yksilöllisten lähtökohtien pohjalta henkilökohtainen opiskelusuunnitelma (HOPS), jota päivitetään koko koulutuksen ajan. HOPS perustuu opiskelijan oman opiskelun suunnitteluun, yksilöllisiin valintoihin, opinnoissa etenemiseen ja oppimisen arviointiin. Opiskelijaa ohjataan HOPS: n laadinnassa ja sen toteutumisen seurannassa. HOPS on suunnitelma, jonka toteuttamiseen opiskelija sitoutuu ja motivoituu koko koulutuksen ajaksi. (www.edu.fi)

Opiskelijan alkuhaastattelu ja huolellinen HOPS: n laatiminen yhteistyössä opiskelijan kanssa on eräs ryhmänohjaajatyön tärkeimpiä tavoitteita. HOPS toimii keskeisenä työkaluna opiskelijalle, opettajalle sekä koko oppilaitoksen ohjausjärjestelmälle. Huolellisesti toteutetun HOPS- prosessin myötä voidaan ajoissa havaita mahdollisesti tarvittavan erityisohjauksen ja tukitoimien tarve.

Pääsääntöisesti HOPS: n laatimisen pohjana on alkuhaastattelu, jonka ryhmänohjaaja käy opiskelijan kanssa heti lukuvuoden käynnistyttyä, mielellään ensimmäisten opiskeluvuikkojen aikana. Oppilaitoksesta on yleensä saatavana haastattelun pohjana käytettävä lomake kysymyksineen. Haastattelun avulla pyritään saamaan mahdollisimman tarkka kuva opiskelujen lähtötilanteesta. Aiemmat opintosuoritukset käydään läpi, ja keskustellaan opiskelijan oppimisen vahvuuksista ja haasteista. Kartoitetaan motiivit koulutusalun valintaan sekä tavoitteet koulutuksen suhteen. Keskustellaan avoimesti opiskeluihin liittyvistä opiskelijaa askarruttavista asioista. Keskustelun pohjalta opiskelija laatii ryhmänohjaajan opastuksella HOPS: n eli henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman.

On ensiarvoisen tärkeää, että ryhmänohjaaja järjestää itselleen riittävästi aikaa alkuhaastattelujen toteuttamiseen. Ajallisen resurssin puute johtaa helposti HOPS- keskustelujen

pinnalliseen suorittamiseen. Ryhmänohjaaja saattaa havaita, että opiskelijan lähtötilanne opiskeluihin on erityistä huolta herättävä, mutta kiireessä asia jää ilman huomiota tai jatko-toimenpiteitä. Toinen valitettavan huono valinta on jättää HOPS- keskustelut kokonaan käymättä lukuvuoden alkaessa. Mikäli ryhmänohjaaja ei pian lukuvuoden alettua onnistu muodostamaan käsitystä kunkin opiskelijan yksilöllisestä tilanteesta ja tarpeista, haasteisiin ei pystytä puuttumaan tarpeeksi varhaisessa vaiheessa.

Olenneisimmat kohdat alkuhaastattelun osalta ovat opiskelijan lähtötilanne ja motiivi ammatillisten opintojen suorittamiseen. Opintomenestys sekä erityishaasteet aiempien opintojen osalta on hyvä käydä tarkasti läpi. Alkuhaastattelun merkitys yksilöllisen opiskelupolun muodostamisen kannalta on suuri.

Opiskelijan lähtötilanteen kartoituksen lisäksi HOPS toimii opiskelijan ja ohjaajan välisenä työkaluna läpi koko opintojen ajan. Tavoitteena on opintojen suunnittelun ja seurannan kautta lisätä opiskelijan vastuuta omasta oppimisesta. Opiskelija oppii arvioimaan opintojensa etenemistä sekä kehittämään omaa työtään. HOPS auttaa myös oppilaitoksen henkilöstöä tukemaan opetusta ja opetusjärjestelyjen suunnitelmallista kehittämistä. Käytännössä HOPS: n päivittäminen tapahtuu opiskelijan toimesta ryhmänohjaajan tuella esim. kunkin opintojakson päättymisen jälkeen. Oppilaitosten välillä käytännöt vaihtelevat.

HOPS laaditaan jokaiselle ryhmän opiskelijalle, HOJKS taas tarvittaessa erityistä tukea tarvitsevalle opiskelijalle. HOPS- kartoituksen huolellinen toteuttaminen mahdollistaa HOJKS- prosessin käynnistämisen. HOJKS on uudelle opettajalle useimmiten vieras käsite. Lyhenne muodostuu sanoista henkilökohtainen opiskelujen järjestämistä koskeva suunnitelma. Laissa ammatillisesta koulutuksesta määritellään erityisopetuksen perusteeksi vammaisuus, sairaus, kehityksessä viivästyminen, tunne-elämän häiriö tai muu syy. Sisällöllisesti HOJKS: sta tulee löytyä perusteet erityisopetuksen antamiseen, opetuksessa tai sen yhteydessä annettavien erityisten palvelujen kuvaus sekä muiden henkilökohtaisten palvelu- ja tukitoimien kuvaus.

Erityisopetusta tarvitsevalle opiskelijalle on aina laadittava henkilökohtainen opiskelujen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKS laaditaan opiskelijan, tarvittaessa hänen huoltajansa, sekä opettajien ja opiskelijahuollon asiantuntijoiden kanssa.

Ammatillista peruskoulutusta tarjoavien koulutuksenjärjestäjien välillä on eroavaisuuksia HOJKS- prosessin toteuttamisessa. Ryhmänohjaajan on tärkeintä muistaa, että hänellä on merkittävä rooli erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tunnistamisessa heti opintojen alkuvaiheessa.

4 TOIMINTA OPINTOJEN EDETESSÄ

Ryhmänohjaaja voi omalla toiminnallaan merkittävästi edistää opiskelijan opintojen etenemistä. Opiskelupolun edetessä ryhmänohjaaja on vastuussa lukuisista päivittäisistä, viikoittaisista ja kuukausittaisista tehtävistä. Mihin tehtäviin kannattaa keskittyä? Mitkä ovat toiminnan painopisteet opintojen edettyä alkuvaiheesta keskivaiheeseen?

4.1 Tiedottaminen

Merkittävä osa ohjaustoimintaa on opiskeluun liittyvistä asioista tiedottaminen.

Työelämämallin mukaisesti opiskelijalle kannattaa korostaa tekemisen suunnitelmallisuutta. Tavoitteiden asettaminen ja toiminnan aikataulutus ovat ensisijaisia. Opiskelija, joka vaikuttaa välinpitämättömältä opiskelullisesti tärkeiden asioiden hoitamiseen, saattaa olla epävarma ja tietämätön omasta vastuustaan opintojen suorittamisessa. Perimmäinen syy yhteistyön toimimattomuuteen on selvitettävä. Opiskelija saattaa esimerkiksi olla kotona tottunut siihen, että vanhemmat hoitavat hänen puolestaan suurimman osan arjesta selviytymiseen liittyvistä asioista. Oma-aloitteisuus ja itseohjautuvuus ovat hänelle vieraita toimintamalleja. Opiskelijan kanssa käydyn keskustelun kautta saadaan selville ongelman syy, ja voidaan yhdessä pohtia ratkaisumallia.

Ryhmänohjaaja tiedottaa opiskelijoita jatkuvasti opintoihin liittyvistä asioista. Tiedotettavia asioita on paljon. Ryhmänohjaajan tehtävänä on valita mitä tietoa, miten ja missä muodossa hän haluaa välittää opiskelijoilleen. Koko oppituntia tai ryhmänohjaustuntia ei kannata käyttää pelkkään asioista tiedottamiseen. Oppitunnilla tiedotettavien asioiden tulisi olla opintojen suorittamiseen keskeisesti liittyviä.

Aktiivinen opiskelija osaa hakea tietoa toimii oma-aloitteisesti. Suurin osa opiskeluun liittyvistä tiedotteista löytyy Wilma- järjestelmän tai muun vastaavan oppilaitoksen hallintaohjelman kautta oppilaitoksen eri toimijoiden lähettämänä. Ohjaaja voi välittää tietoja myös vaikkapa opiskelijoiden kesken perustetun suljetun Facebook- ryhmän kautta. Sosiaalisen median lukuisia sovelluksia voi hyödyntää asioiden tiedottamisessa ohjaajan ja ryhmän kesken sovitulla tavalla. Tapa, joka soveltuu yhdelle ryhmälle, ei välttämättä sovellu toiselle. Ryhmänohjaajan kannattaa käydä keskustelua ryhmän kanssa eri toi-

mintamalleista. Tärkeintä olisi löytää tiedonvälitykselle sellainen kanava tai kanavat, joiden hyödyntämisen mielekkyys palvelee sekä ohjaajaa että koko ohjattavaa ryhmää.

4.2 Poissaolojen seuranta

Nuorisoasteen koulutuksessa ryhmänohjaajalla on oltava herkäät tuntosarvet havaitsemaan opiskelijan opinnoissa etenemisen haasteet ja esteet. On oltava valmis toimimaan heti, kun huolenaiheita ilmenee. Ennaltaehkäisevä toiminta on avainasemassa. Normaalista poikkeaviin poissaolomääriin ajoissa puuttuminen on nuorisoasteen koulutuksessa merkittävä opintojen keskeyttämistä vähentävä tekijä.

Riitta Pappinen on kehittämishankkeessaan (JAMK, 2009) tutkinut poissaolojen vaikutuksia opiskelijan oppimiseen. Poissaolot, sen lisäksi että ne vaikuttavat opiskelijaan henkilökohtaisesti, vaikuttavat myös elinkeinoelämään, kouluun, ryhmään, ryhmänohjaajaan ja opettajaan. Pappisen toteuttamassa haastattelututkimuksessa ammatillisen peruskoulutuksen opettajat kertovat näkemyksiään opiskelijoiden poissaoloista.

”Korostan ainakin sitä tapaa, että työelämä, työsuhde loppuu siihen, jos tällaista ilmenee.”

”Noudatetaan samoja käytäntöjä kuin työelämässäkin, että ei työstäkään saa olla poissa ilman sairaslomatodistusta.”

Opiskelijoiden näkemykset poissaolokäytänteistä ovat ajatuksia herättäviä:

”Poissaoloihin puuttumisessa ei ole selkeää yhtenäistä pelisääntöä.”

”Ryhmänohjaajilla on erilaisia tapoja puuttua poissaoloihin.”

”Kaitpa se ryhmänohjaajaa niihin puuttuu.”

”Tosin toiset ovat tiukempia kuin toiset.”

Ammatillisessa peruskoulutuksessa toimintamalli poissaolojen osalta vaihtelee suuresti. Systemaattisuutta tarvitaan lisää. Haastattellessani Tredun Liiketalous ja kulttuuri- kou-

lutusalan koulutuspäällikkö Virpi Siirasta hän toi esiin poissaolokäytänteiden yhteneväisyyden merkityksen. Oppilaitoksen sisällä kirjavuutta käytänteissä ei tulisi olla. Koko henkilöstöllä tulee olla yhtenevä näkemys poissaoloihin ja oppitunneilta myöhästymiseen. Ryhmänohjaajilta Siiranen toivoo aktiivisuutta ja ennakoivuutta opiskelijoiden poissaolojen seurantaan ja niihin puuttumiseen. Ryhmänohjaaja tuntee parhaiten jokaisen ohjaamansa ryhmän opiskelijan. Ryhmänohjaaja on paras asiantuntija opiskelijan auttamisessa. Aito kiinnostus ja halu välittää ovat tärkeitä arvoja ohjauksessa.

Työelämälähtöisen opettajan näkökulmasta katsottuna ideaalimalli olisi sellainen, jossa noudatettaisiin mahdollisimman tarkasti työelämän vastaavia sääntöjä. Ammatillinen koulutus valmistaa opiskelijan työelämään. Loogista olisi, että työelämän toimintamallia sovellettaisiin myös koulutukseen. Toistuviin, luvattomiin oppitunneilta myöhästymisiin pitää puuttua. Opiskelijan kanssa kannattaa keskustella myöhästelyn syistä ja kertoa hänelle, miksi oppitunnille ajoissa saapuminen on tärkeää. Työpaikalla ei sallita perusteettomia työajasta poikkeamia. Työssäoppimisen ohjaajana kohtaan usein tämän asian työpaikalla käydessäni. Työnantaja ei ymmärrä, miksi opiskelija toistuvasti jättää noudattamatta hänelle merkittyä työhöntuloaikaan eli saapuu aina muutaman minuutin myöhässä. Virheellisen toiminnan jatkuessa pitkään työpaikkaohjaaja voi päättää purkaa opiskelijan kanssa tekemänsä työssäoppimisen sopimuksen.

Opiskelijan lisääntyneisiin poissaoloihin voi olla perusteltu syy. Useimmiten onkin. Ryhmänohjaajan tehtävänä on käydä opiskelijan kanssa luottamuksellinen keskustelu poissaolojen syiden selvittämiseksi. Opiskelijan kuunteleminen on tärkeää. Ohjaajan tulisi rohkaista opiskelijaa kertomaan rehellisesti poissaolojen syistä ja saada hänet ymmärtämään, että apua ja tukea on saatavana. Harva opiskelija on poissa koulusta huvikseen. Suurin osa opiskelijoista haluaa sitoutua opintojen suorittamiseen.

4.3 Ohjauskeskustelu

Ammatillisessa koulutuksessa opettaja toimii oppimisen ohjaajana. Ryhmänohjaaja toimii samanaikaisesti opiskeluun oppimisen valmentajana sekä opiskelijan lähimpänä tukena. Aikaa opiskelijan kohtaamiseen, luottamuksen rakentamiseen sekä ylläpitämiseen tulisi varata riittävästi. Hyvin usein arjen kiireet ja rutiinit hallitsevat työpäivän kulkua, ja yksittäisen opiskelijan huomioiminen jää liian vähäiseen rooliin. Ryhmänoh-

jaajan yksi tärkeimmistä tehtävistä on varata aikaa opiskelijan kanssa kahden kesken käytäviin keskusteluihin.

Signaali keskustelun tarpeesta voi tulla ohjaajalta tai opiskelijalta. Keskustelua voidaan käydä mistä tahansa opiskeluihin ja elämään liittyvistä, ohjaajan ja opiskelijan näkökulmasta katsottuna merkityksellisistä asioista. Opintojen alussa käyty HOPS- keskustelu on esimerkki kattavasta ohjauskeskustelusta. Pienimuotoisille ohjauskeskusteluille olisi hyvä järjestää aikaa tarpeen tullen lyhyelläkin varoitusajalla.

Opiskelijälähtöisyys ohjauskeskustelussa on keskeinen lähtökohta. Opettaja antaa keskustelussa opiskelijalle aikaa, tilaa ja kunnioitusta. Ohjaustilanteessa on tärkeää, että opiskelija tuntee itsensä merkittäväksi. Ohjaajan tehtävä on luoda ohjaustilanteessa luotamusta herättävä ilmapiiri, jotta opiskelija uskaltaa ottaa esille henkilökohtaisia ja luotamuksellisiakin asioita. Opettajan tehtävä ohjauskeskustelussa on kuunteleminen ja opiskelijan tukeminen ja auttaminen. Opettaja ei siis tarjoile ohjattavalle omia näkemyksiään tai valmiita ratkaisumalleja. (Ammatillisen opettajan käsikirja 2009, 33.)

Mistä löytää aika näille keskusteluille? Mikäli ryhmänohjaaja on aidosti kiinnostunut opiskelijasta ja hänen tilanteestaan, aikaa kyllä löytyy. Ohjaaja voi esimerkiksi organisoida oppitunnin niin, että muun ryhmän toteuttaessa itsenäisesti tehtävää hän voi käydä keskustelun opiskelijan kanssa luokkatilan ulkopuolella. 15- 20 minuutin mittainen keskustelu saattaa riittää asian esiintuomiseen ja alustavaan käsittelyyn. Mahdollisia ratkaisumalleja voi opiskelijan kanssa käsitellä tarvittaessa uudelleen. Tärkeintä on, että opiskelija kokee, että ohjaaja haluaa vilpittömästi kuulla hänen asiansa ja toimia hänen hyväkseen.

4.4 Opintosuoritusten seuranta

Ryhmänohjaajan työn keskeisimpiä tehtäviä on huolehtia opiskelijan opintosuoritusten seurannasta yhteistyössä opiskelijan kanssa.

Opintojen alkuvaiheessa käydyn HOPS- keskustelun kautta ryhmänohjaaja muodostaa näkemyksen opiskelujen lähtötilanteesta ja kartoittaa yhteistyössä opiskelijan kanssa

hänen vahvuutensa ja kehittämiskohteensa. Erityishaasteiden osalta opiskelija ohjataan tarvittaessa HOJKS- prosessin piiriin. Opintojen edetessä ryhmänohjaajalle muodostuu selkeä kuva ohjaamansa ryhmän opiskelijoiden opiskelullisesta profiilista.

Jokainen ryhmänohjaaja valitsee hänelle soveltuvimman tavan seurata ohjaamansa ryhmän opiskelijoiden opintosuorituksia. Ohjaaja ja opiskelija pääsevät tarkastelemaan opintojen tilannetta oppilaitoksessa käytössä olevan oppilashallintojärjestelmän (esim. Wilma) kautta. Opintokortti olisi hyvä tarkistaa ryhmänohjaajan johdolla jokaisen opintojakson päätyttyä. Mikäli opintokortista löytyy täydennettäviä (T) kursseja, on laadittava toimintasuunnitelma tilanteen korjaamiseksi. Olennaista on, että toimintasuunnitelman tekee opiskelija, ei ryhmänohjaaja. Opiskelijaa on rohkaistava omaan opiskeluunsa liittyvien tärkeiden päätösten tekemiseen itsenäisesti. Opiskelijan tulisi määritellä, miten ja millä aikataululla hän suorittaa rästiin jääneet opinnot. Ryhmänohjaajan kannattaa pyytää opiskelijalta kirjallinen selvitys suunnitelmasta. Asian dokumentointi toimii ohjaajan ja opiskelijan välisenä sopimuksena ja lisää opiskelijan motivaatiota asian hoitamiseen.

4.5 Yhteistyö opiskelijahuollon kanssa

Ryhmänohjaaja toimii opiskelijan lähimpänä tukena opintojen ajan. Tukea opiskeluun antavat ryhmänohjaajien ja opettajien lisäksi opinto-ohjaajat, erityisopettajat, ohjaajat ja kuraattori sekä opiskelijaterveydenhuolto.

Ryhmänohjaajan on tärkeä ymmärtää, että hän ei ole yksin ryhmänohjauksen haasteita kohtaamassa. Vastuullinen ryhmänohjaaja tekee aktiivista yhteistyötä opiskelijahuollon asiantuntijoiden kanssa. Ryhmänohjaaja osaa rohkaista ryhmän opiskelijoita hyödyntämään oma-aloitteisesti heille tarjottavia palveluja opiskelijahuollon osalta. Opiskelijahuollon toimijat tekevät työtä asiakaslähtöisesti opiskelijan hyväksi.

Opinto-ohjaajan kanssa opiskelija voi keskustella opintoihin liittyvistä asioista. Opinto-ohjaaja (=opo) auttaa opintojen suunnittelussa ja ohjaa opintoihin liittyvien valintojen teossa. Hänen kanssaan voi käsitellä opintojen etenemiseen liittyvistä pulmista ja ratkaisumahdollisuuksista. Opo ohjaa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessia, tiedottaa jatko-opintomahdollisuuksista ja opastaa koulutukseen hakeutumisessa sekä neuvoa työpaikan haussa. (Tredu. 2013. Opiskelijan opas.)

Tredu Sammonkadun (liiketalous ja kulttuuri) toimipisteen opinto-ohjaaja Sari Soinin mukaan ryhmänohjaajan ja opiskelijahuollon välinen aktiivinen yhteistyö edistää opiskelijan opinnoista suoriutumista. Soini toivoo, että jokaisella ryhmänohjaajalla olisi selkeä kuva ryhmänohjaajalle kuuluvista tehtävistä. Opinto-ohjaajan ydintehtävä on yhteistyö ohjaajien ja opiskelijoiden kanssa. Opon tehtävänä on antaa aikaa ja huomiota opiskelijalle. Soinin mielestä opon saavutettavuus on erittäin tärkeää. Opiskelijan tulee kokea, että opon tapaaminen on mahdollista aina, kun siihen on tarvetta. Kaikkein tärkeintä on, että opiskelija tulee puhumaan, vaikka ei ole varma onko opinto-ohjaaja oikea taho. Yhteydenoton kynnyksen tulisi olla matala. (Soini, S. Opinto-ohjaaja. Haastattelu 5.11.2013)

Luottamuksen rakentamiseksi opiskelijalle on tärkeää tuoda esiin opinto-ohjaajan vaitiolovelvollisuus opiskelijan henkilökohtaisia asioita koskien. Oppilashuoltotyössä käsitellään monia oppilasta ja hänen perhettään koskevia tietoja, jotka ovat lainsäädännön mukaan salassa pidettäviä. Salassapidolla tarkoitetaan asiakirjan pitämistä salassa ja kieltoa ilmaista tieto suullisesti eli vaitiolovelvollisuutta sekä kieltoa käyttää salaista tietoa omaksi eduksi tai toisen vahingoksi. Salassa pidettäviä ovat mm. tiedot oppilaiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista, kuten elintavoista, vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä, poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämän piirissä esitetyistä mielipiteistä ja osallistumisesta yhdistystoimintaan, sekä tiedot taloudellisesta asemasta, terveydentilasta ja vammaisuudesta.

Oppilashuoltotyötä tehdään aina yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa. Vaikka peruste salassa pidettävän tiedon luovuttamiselle on laissa, yhteistyön lähtökohdana tulee olla oppilaan tai opiskelijan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä yhteistyön avoimuus ja luottamuksen rakentaminen. (www.oph.fi)

Erityisopettaja on tuetun oppimisen eli erityisopetuksen asiantuntija. Erityisopetus on opetusta, jossa huomioidaan opiskelijan erityiset oppimistarpeet. Ryhmänohjaaja luo kontaktin oppilaitoksen erityisopetuksesta vastaavaan ohjaajaan opintojen alkuvaiheessa HOPS- prosessin aikana. Ryhmänohjaajan toteutettua tulohaastattelut ja laadittua opiskelijan kanssa yhteistyössä henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) hänellä on riittävästi tietoa havaitakseen erityistukea opinnoissa mahdollisesti tarvitsevat opiskelijat.

Tredun erityisopettajan Vesa Jarskeen mukaan tärkeätä on, että ryhmänohjaaja haastattelee ja kartoittaa ohjaamiensa opiskelijoiden lähtötilanteen heti lukuvuoden alussa, jotta

erityisopetuksen henkilöstö saa tarvittavat tiedot mahdollisimman nopeasti. Ryhmänohjaajalta saatuihin tietoihin pohjaten erityisopetuksesta vastaava ohjaaja käy henkilökohtaisen keskustelun opiskelijan kanssa. Tarvittaessa opiskelijalle tehdään henkilökohtainen erityisopetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. Kaikki oppimiseen liittyvät haasteet eivät edellytä HOJKS: n laatimista. Oppimista voidaan tukea monin tavoin yksilöllisten tavoitteiden, opetus- ja ohjausmenetelmien sekä järjestelyjen kautta. Jarskeen mukaan HOJKS on hyvä työkalu, mikäli HOJKS- seuranta on säännöllistä. (Jarske, V. Erityisopettaja. Haastattelu 16.9.2013)

Ryhmänohjaajan tulee huomioida, että ryhmän HOJKS- opiskelijan opintosuorituksia on seurattava systemaattisesti erityisellä tarkkaavaisuudella. Jatkuva yhteistyö oppilaitoksen HOJKS- opiskelijoista vastaavan ohjaajan kanssa on avainasemassa opiskelijan tukemisessa. Huolenaiheisiin on puututtava heti kun aihetta ilmenee, jotta HOJKS:n puitteissa tarjottavia tukitoimenpiteitä voidaan sopeuttaa kulloinkin opiskelijan tilannetta parhaiten vastaaviksi.

Kuraattori on oppilaitoksen sosiaalityöntekijä. Hänen tehtävänä on auttaa ja tukea opiskelijaa erilaisissa elämän ongelmatilanteissa. Opiskelijan käymät keskustelut kuraattorin kanssa ovat luottamuksellisia. Kuraattori on kokemukseni mukaan toimija, joka jää kaikkein vieraimmaksi opiskelijalle opintojen aikana. Ehkä siksi, että kuraattorin työnkuvan piiriin kuuluvat asiat eivät kosketa suurta määrää opiskelijoita. Osana opiskelijahuoltoa kuraattorityön merkitys on kuitenkin viime vuosikymmenen aikana korostunut merkittävästi. Oman näkemykseni mukaan kuraattori on ryhmänohjaajalle ja opiskelijalle korvaamaton yhteistyökumppani. Kun ryhmänohjaajan tiedot ja taidot eivät enää tunnu riittävän ja opiskelijan tilanne näyttää erityisen huolestuttavalta, kuraattorilta saa tukea ja asiantuntevia ohjeita. Kuraattori on se henkilö, joka tiukan paikan tulleen pystyy ottamaan ohjat käsiinsä ja auttamaan sekä ohjaajaa että opiskelijaa selviämään erityisen vaikeasta tilanteesta.

5 TOIMINTA OPINTOJEN LOPPUVAIHEESSA

Tutkinnon suorittamisen lähestyessä sekä opiskelijan että ryhmänohjaajan jaksaminen on koetuksella. Opiskelijat pyrkivät kaikin tavoin saamaan opintosuoritukset ajantasaisiksi. Ryhmänohjaajan työpäivässä ei tunnu olevan riittävästi tunteja. Opiskelijoiden opintosuoritusten jatkuva tarkistaminen ja nopea reagointi haasteisiin vaativat ohjaajalta venymistä. Ryhmänohjaajalle opiskelijan tutkintoon valmistuminen on tärkeä mittari hänen ja opiskelijan välisen yhteistyön onnistumisessa.

Tutkintoon valmistumisen lähestyessä ryhmänohjaajan rooli jatko-opintoihin tai työelämään siirtymisen varmistajana korostuu. Ryhmänohjaaja päättää mikä on hänen panoksensa tutkinnon suorittamisen jälkeiseen vaiheeseen opiskelijan elämässä. Onko pyrkimyksenä vain tutkintoon valmistuminen vai ulottuuko ohjaajan kiinnostus pidemmälle?

Ryhmänohjaajan toivoisi olevan aidosti kiinnostunut ohjaamiensa opiskelijoiden tulevaisuudennäkymistä. Tutkintoon valmistumisen lähestyessä hänen kannattaa käydä henkilökohtainen loppukeskustelu kunkin opiskelijan kanssa koskien suunnitelmia jatkoon kannalta. Koen, että jokainen tehtävänsä sitoutunut ryhmänohjaaja on kiinnostunut opiskelijan tulevaisuudennäkymistä ja haluaa auttaa opiskelijaa etenemään elämässä opintojen jälkeenkin.

Viimeisenä lukuvuonna ammatilliseen nuorisoasteen koulutukseen sisältyy useamman kuukauden ajan kestävä työssäoppimisen jakso. Hyvin pian jakson jälkeen tai heti jakson päätteeksi opiskelija valmistuu tutkintoon. Ryhmänohjaaja toimii usein työssäoppimisjakson ohjaajana. Työssäoppimispaikan valinnassa kannattaa avustaa opiskelijaa esimerkiksi kartoittamalla tarkkaan hänen toiveensa tulevaisuuden työnäkymistä. Mikä työpaikka voisi mahdollisesti työllistää hänet opintojen päätyttyä? Pitkällä työssäoppimisjaksolla opiskelijalla on mahdollisuus kiinnittyä työyhteisöön ja osoittaa kykynsä toimia yrityksen työntekijänä.

Mikäli opiskelija on päättänyt hakeutua jatko-opintojen piiriin, ryhmänohjaaja voi varmistaa, että hän saa kaikki tarvittavat tiedot eri vaihtoehdoista sekä hakuprosesseista oppilaitoksen opinto-ohjaajalta.

Jos opiskelijalla ei tunnu olevan selkeää käsitystä jatkosta opintojen päätyttyä, ryhmänohjaaja voi ohjauskeskustelun kautta saada selville opiskelijan toiveet sekä mahdol-

liset haasteet tai esteet jatkon osalta. Yhteistyössä opinto-ohjaajan kanssa ryhmänohjaaja voi kartoittaa opiskelijan mahdollisuuksia ja ohjata hänet hänelle parhaiten soveltuvan toiminnan piiriin. Olennaista on, että jokaiselle opiskelijalle löytyy hänelle soveltuva malli elämässä etenemiseen ja yhteiskunnassa tuottavasti toimimiseen.

6 RYHMÄNOHJAAJA OPETTAJUUDEN MUUTOKSESSA

Nuorten maailmankuva on voimakkaassa murroksessa. Arvoihin ja asenteisiin vaikutetaan koulun ja kodin lisäksi uusilla, globaaleilla foorumeilla. (Kallio 2005, 7.) Kasvatust keskustelussa korostuu koulun yhä merkittävämpi rooli nuoren opiskelijan arvokasvatuksen toteuttajana. Vastuuta kantavat kaikki ammatillisen koulutuksen opettajat. Ryhmänohjaajan mahdollisuus vaikuttaa opiskelijan menestymiseen yhteiskunnassa ihmisenä, kansalaisena sekä työelämän tuottavana toimijana on merkittävä.

Ammatillisen opettajuuden kartta ja koordinaatit menevät uusiksi lähivuosien aikana. Ammatillinen koulutus uudistuu vuonna 2015. Opettajan työtä voidaan hyvällä syyllä sanoa tulevaisuuden tekemiseksi. Tulevaisuuden opettaja elää ja ohjaa oppilaiden opiskelua muuttuvissa ja monimutkaistuvissa olosuhteissa. Vertanen (2002, 214-219) päätyy määrittelemään tulevaisuuden ammatillisen opettajan osaamisvaatimukset hyvin monipuolisesti: opettajan on oltava hyvä substanssiosaaja, pedagogi, työnsä tutkija, ohjaaja, kasvattaja ja oppimisympäristön luoja. Lisäksi opettajan tulee olla moniosaaja: yhteyksien luoja, kouluttaja, markkinoija ja konsultti. Opettajan täytyy olla vielä kansainvälistynyt tietotekniikka- ja tiimityöosaaja ja yrittäjä. (Tiilikkala 2004, 31.)

Opettajat ovat huolissaan siitä, että nykyisessä työelämässä ei tunnusteta ihmisen jakamisen rajallisuutta. Opettajien odotetaan tekevän pidempää työpäivää ja olemaan tehokkaita sekä jatkuvasti kehittämään itseään ja työtään. Opettajan on oltava kuin kameleontti, joka muuttuu aina kulloinkin muodossa olevan trendin mukaiseksi. (Tiilikkala 2004, 257.)

Ammatillisen opettajan haasteet kasvavat ja niihin pyritään vastaamaan ja hallitsemaan ne, unohtamatta kuitenkaan inhimillisiä rajoja (Räsänen & Vuorisalo, 2008). Inhimillisillä rajoilla voidaan mielestäni viitata opettajan oikeuteen olla ammatillisuuden ohella ”vain ihminen”. Paljon puhutaan opettajan esimerkkinä toimimisesta. Mielestäni nykypäivän ryhmänohjaaja voi aidosti tuoda ohjauksessaan esiin elämisen ja olemisen kaikki puolet. Tärkeitä toiminnan arvoja ovat inhimillisyys, ihmisyyys, suvaitsevaisuus ja empatia. Ominaisuuksien osalta yhtä merkittäviä voivat olla epätäydellisyys, virheellisyys ja rosoisuus. Tekopirteys ja teennäinen into eivät toimi. Elämä mahdollisuuksineen ja pettymyksineen kannattaa kuvata todellisuutta vastaavasti.

Opiskelijan jatko-opintoihin pääsy tai työllistyminen kertoo opintojen tavoitteiden todellisesta saavuttamisesta. Jokainen ohjaaja voi miettiä, miten syvät ja pitkäaikaiset vaikutukset kullakin opiskelumme aikana kohdatulla ohjaajalla on. ”Hyvä opettaja” nähdään positiivisesti elämään vaikuttavana henkilönä, valmentajana ja tsemppaajana, joka muistetaan vielä vuosien kuluttua.

Tredun kick off- tilaisuudessa elokuussa 2013 kuultiin Petri Rajamäen pysähdyttävä Future Works- luento globaaleista trendeistä. Hän totesi: ” 15-vuotias ihminen ei voi tietää, mitä tekee loppuelämänsä”. Ammatillisen peruskoulutuksen ryhmänohjaaja voi ehkä vaikuttaa nuoren ihmisen koko loppuelämän onnistumiseen.

LÄHTEET

Alatupa, S., Karppinen, K., Keltikangas- Järvinen, L. & Savioja, H. 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma. Sitran raportteja 75. Helsinki: Edita Prima Oy.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta. 21.8. A 811/1998

Edu.fi- opettajan verkkopalvelu. 2010. Ammattikoulutus. Luettu 25.10.2013.

http://www.edu.fi/ammattikoulutus/amatillinen_erityisopetus/opetussuunnitelmat_ja_opetuksen_jarjestaminen/hops

Helander, J. 2005. Ohjaus aallon harjalla. Inspiraatioita ja innovaatioita ammatillisen opinto-ohjauksen kenttään. Hämeenlinna: HAMK Julkaisut.

Helander, J. 2008. Ammatillisen opettajan käsikirja. Hämeenlinna: HAMK- julkaisut.

Husu, J. & Jyrhämä, R. 2006. Suoraa puhetta. Kollegiaalisesti opetuksesta ja kasvatuksesta. Juva: WS Bookwell Oy.

Jarske, V. Erityisopettaja. 2013. Haastattelu 16.9.2013. Haastattelija Backman, S.

Kallio, E. 2005. Kasvatus hajoavassa ajassa. Nuorten arvot ja moraalikasvatuksen mahdollisuudet. Jyväskylä: Yliopistopaino.

Laki ammatillisesta koulutuksesta. 21.8. L 630/1998.

Lähteenmäki, S. 2007. Ryhmäyttäminen ohjaajan työkaluna. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kehittämishanke.

Mikkonen, J. & Tynkkynen, L. 2010. Terve amis! Ammattiin opiskelevien terveyden taustatekijät. Pori: Kehitys Oy.

Nevalainen, V. & Nieminen, A. 2010. Opettajan psykologia. 1. painos. Helsinki: Edita Prima.

Oksman, R. 2013. Adaptiivinen toiminta- ja ohjausmalli opiskelijan tukemiseksi ja opintojen keskeyttämisen ehkäisemiseksi. Luettu 20.11.2013.

<http://www.evokes.fi/database/files/server/files/253>

Opetushallitus. 2012. Oppilas- ja opiskelijahuollon opas. Luettu 2.10.2013.

http://www.oph.fi/oppilashuollon_opas/jarjestaminen/jarjestamisen_periaatteet_ja_rakennetietojen_kasittely_salassapito_ja_luovuttaminen/salassa_pidettavat_tiedot_opetukseen_jarjestamisessa

Pappinen, R. 2009. Poissaolojen vaikutukset opiskelijan oppimiseen. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kehittämishanke.

Piha, L. & Pynnönen, P. 2007. Arjen avaimia. Tarinoita ammatillisesta opettajuudesta. Helsinki: Yliopistopaino.

Räsänen, T-L & Vuorisalo, S. 2008. Ammatillisen opettajan rooli muutosten myllerryksessä. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Kehittämishanke.

Siiranen, V. koulutuspäällikkö. 2013. Haastattelu 11.9.2013. Haastattelija Backman, S.

Simontaival, S. koulutusalaohjaaja. 2013. Haastattelu 7.11.2013. Haastattelija Backman, S.

Soini, S. Opinto-ohjaaja. 2013. Haastattelu 12.9.2013. Haastattelija Backman, S.

Sitomo. 2011. Luottamus- työyhteisön menestystekijä. Luettu 15.11.2013.

<http://sitomo.fi/portaali/luottamus-%E2%80%93tyoyhteison-menestystekija>

Tampereen ammattiopisto. 2012. Opiskelijan opas. Tampere.

Tampereen seudun ammattiopisto. 2013. Opiskelijan opas. Tampere.

Tampereen seudun ammattiopisto. 2013. Ryhmänohjaajan kansio. Korjaamo-projekti.

Tiilikkala, L. 2004. Mestarista tuutoriksi. Suomalaisen ammatillisen opettajuuden muutos ja jatkuvuus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Uusikylä, K. 2003. Vastatulia. Inhimillisen kasvatuksen ja koulutuksen puolesta. Juva: WS Bookwell Oy.